

Justis- og beredskapsdepartementet

Deres ref.:

Dato: 8. desember 2021

Vår ref.:

Forslag til endringer i rettshjelpssats og stykkpriser fra 1. januar 2023

Saksbehandler: Martin Kaasgaard Nielsen og Trygve Larsen Morset

Innledning

Justis- og beredskapsdepartementet har bedt Advokatforeningen om å komme med innspill til rettshjelpssatsen og stykkpriser for 2023. Advokatforeningen har som kjent en pågående streikeaksjon med tre krav, hvorav ingen av kravene så langt har blitt møtt. De tre kravene er: en umiddelbar økning av rettshjelpssatsen til 1200 kroner, innføring av en reell forhandlingsrett, og tilbakeføring av reisefraværsgodtgjørelsen til full sats. Etter årtier med underregulering av rettshjelpssatsen mener Advokatforeningen at disse grepene må tas omgående – det vil si at eventuelle endringer som først vil komme i 2023 ikke er foreningens hovedfokus.

Advokatforeningen ønsker likevel å overholde drøftingsavtalen med Justis- og beredskapsdepartementet av 1. juli 1999, i påvente av en reell forhandlingsrett. Hovedkravet for 2023 er at rettshjelpssatsen må ta steg for å nærme seg bærekraftig sats, som er beregnet til 1589 kroner i 2023. Økningen på være på minst 41 kroner fra 2022 til 2023, hvis ikke vil man komme lenger unna målet om bærekraftig sats – heller enn å nærme seg det. Økningen i rettshjelpssatsen må altså være klart høyere enn dette og en opptrappingsplan må foreligge, for at Advokatforeningens krav skal være møtt. Videre må fraværsgodtgjørelsen reetableres til full sats så fort som mulig, og stykkprisforskriften må endres for å sikre et minimumsnivå av rettshjelp i alle sakstyper.

Som kjent skisserer drøftingsavtalen mellom Advokatforeningen og departementet følgende tema som drøftingene skal føres på grunnlag av:

- Budsjettmessige forutsetninger
- Den alminnelige inntektsutvikling
- Kostnadsutviklingen for advokater vedr. sekretærhjelp, drift av kontor og utstyr, pensjons- og forsikringspremier m.v.
- Særlige forhold ved kostnads- og produktivetsutvikling ved behandling av straffesaker og benefiserte saker
- Rettspolitiske målsetninger

Videre presiseres det at «kostnads- og inntektsutviklingen m.v. skal ikke være begrenset til det enkelte kalenderår, men kan ses over en lengere periode».

I det følgende gir vi derfor først en beskrivelse av kostnads- og inntektsutviklingen sett opp imot rettshjelpssatsen. Videre foretar vi en sammenligning av rettshjelpssatsen opp mot andre sammenlignbare satser, og særlig prisen andre betaler for sin advokat, deriblant rettshjelpsmottakernes motparter. Det å sikre jevnbyrdighet mellom partene bør være en klar rettspolitisk målsetning. Tallene viser hvordan rettshjelpssatsen har vokst langt mindre enn kostnadene de siste 20 årene, noe som har ført til at dagens rettshjelpssats bare utgjør mellom 60-70 prosent av sammenlignbare størrelser. Dette er en utvikling som har foregått samtidig som stykkprisene har stått i ro eller blitt redusert og reisefraværsgodtgjørelsen har blitt halvert.

Vi fortsetter med å vise hvordan dagens situasjon allerede er den at klienter som får rettslig bistand fra det offentlige, står i fare for å få rettslig bistand av lavere kvalitet fordi deres advokater i snitt er mindre erfarne, ikke kan ta seg råd til å legge ned nødvendig tid i saken og/eller ikke kan ta seg råd til å reise for å møte klienten. Likevel får mange klienter fortsatt god rettslig bistand på rettshjelpssatsen. Dette er takket være advokater som velger å bruke mer tid enn de får betalt for, og velger å ta slike oppdrag selv om de kan få bedre betalt andre steder. Det er imidlertid en klar tretthet blant advokater som tar disse oppdragene, og mange søker seg vekk. Rammebetingelsen må derfor bedres så snart som mulig for å snu denne trenden.

Deretter redegjør vi for stykkprisene, og forslag til endringer i disse. Forslagene i denne siste delen er ikke uttømmende, men utgjør de mest nødvendige endringene i stykkprisene sett fra Advokatforeningens ståsted, og består i hovedsak av økninger innen saksfelt hvor dagens stykkpriser umuliggjør forsvarlig rettshjelp uten at advokater jobber gratis.

Innhold

Innledning	2
Innhold	3
1 Rettshjelpssatsens utvikling	4
1.1 Rettshjelpssatsen	4
1.2 Fraværsgodtgjørelsen	7
2 Bærekraftig nivå på rettshjelpssatsen	8
3 Andre sammenlignbare satser	9
3.1 Motpartens advokat	9
3.2 Andre offentlige satser	10
3.3 Sverige og Danmark	11
3.4 Bostyrer	12
4 Situasjonen i dag	12
4.1 Rettshjelpsadvokaters lønn	12
4.2 Rettshjelpsadvokaters arbeidstid	13
4.3 Rettshjelpsadvokaters kostnader	13
4.4 Rettshjelpsadvokaters erfaring	14
4.5 Rettshjelpsadvokaters ønsker	15
4.6 Situasjonen oppsummert	15
5 Forslag til endringer i stykkprisordningen	15
5.1 Forslag til endring av stykkprisen i fri rettshjelp-saker	16
5.1.1 Mindreårige asylsøkere	16
5.1.2 Utvisninger	16
5.1.3 Dublin II-saker	17
5.1.4 Fremmøte i Utlendingsnemnda	17
5.1.5 Skifteoppgjør	18
5.1.6 Oppsigelse	18
5.1.7 Barnevernssaker	18
5.1.8 Personskadeerstatning	19
5.1.9 Unntaksbestemmelsen	19
5.1.10 Oppsummering	19
5.2 Forslag til endring av stykkpris i straffesaker	20
5.2.1 Om begrensede anker	20
5.2.2 Om utarbeidelse av anke	20
5.2.3 Om fengslinger	20
5.2.4 Oppsummering	20
5.3 Endring av innslagspunktet for medgått tid	21
5.4 Honorering for pålagt kvelds- og helgearbeid	21
6. Konklusjon	22

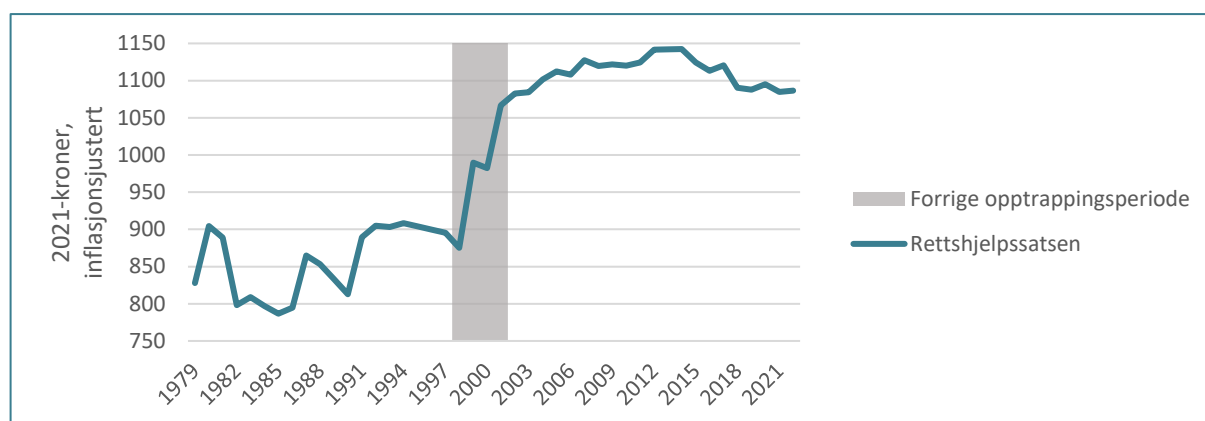
1 Rettshjelpssatsens utvikling

1.1 Rettshjelpssatsen

De siste 40 årene har rettshjelpssatsen, med unntak av en betydelig oppjustering rundt tusenårsskiftet, båret preg av en underregulering. Justert for inflasjon, det vil si justert for den generelle prisveksten i samfunnet, har satsen knapt endret seg siden 2001. Sist gang rettshjelpssatsen fikk en betydelig økning var i år 2000 – da Bondevik-regjeringens opptrappingsplan ble ferdigstilt (se figur 1). Denne opptrappingsplanen ble gjennomført for å komme seg vekk fra en situasjon hvor mange advokater kviet seg for å ta saker på rettshjelpssatsen¹. Departementets vurdering den gang var at rettshjelpsoppdrag var så mye dårligere betalt enn andre oppdrag at det var en overhengende fare for at klientene måtte ta til takke med et såkalt «B-lag» av advokater.

Oppjusteringen rundt årtusenskiftet kom etter en periode på 20 år uten en reell økning rettshjelpssatsen, det vil si at satsen hadde beveget seg omtrent i takt med inflasjonen de foregående 20 årene. Siden kostnadene ved å drive advokatvirksomhet hadde økt vesentlig mer enn inflasjonen over den samme perioden, gjorde det at rettshjelpssatsen i realiteten hadde svekket seg betraktelig. Rettshjelpssatsen hadde blitt redusert i forhold til kostnadene, og departementet så seg nødt til å foreta en opptrapping.

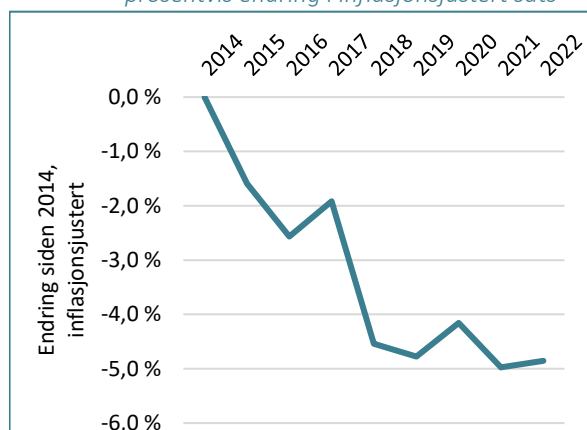
Figur 1: Rettshjelpssatsen fra 1979 - 2022, inflasjonsjustert

Kilde: Historisk gjennomgang av rettshjelpssatsen foretatt av advokatforeningen, inflasjonsjustert ved hjelp av SSB-tabell 08981, supplert med tabell 12880 for 2022-estimer.

Nå, i 2021, er vi i en svært lik situasjon som vi var i før årtusenskiftet, med noen unntak. Rettshjelpssatsen har de siste åtte årene vokst langt *mindre* enn inflasjonen (se figur 2), men i likhet med situasjonen før årtusenskiftet har satsen vært tilnærmet uendret justert for inflasjon når man ser på de siste 20 årene under ett. Over de samme 20 årene har kostnadene ved å tilby advokattjenester økt betraktelig mer enn inflasjonen. De viktigste kostnadene ved å tilby advokattjenester er arbeidskraft og kontorleie, i tillegg til forsikringer, IKT-tjenester og lignende. Fra figur 3 ser man hvordan kostnadene har utviklet seg i forhold til rettshjelpssatsen. Mens arbeidskraftkostnadene i bransjen, altså kostnadene forbundet ved å ha en advokat

Figur 2: Endringer i rettshjelpssatsen fra 2014 til i dag, prosentvis endring i inflasjonsjustert sats

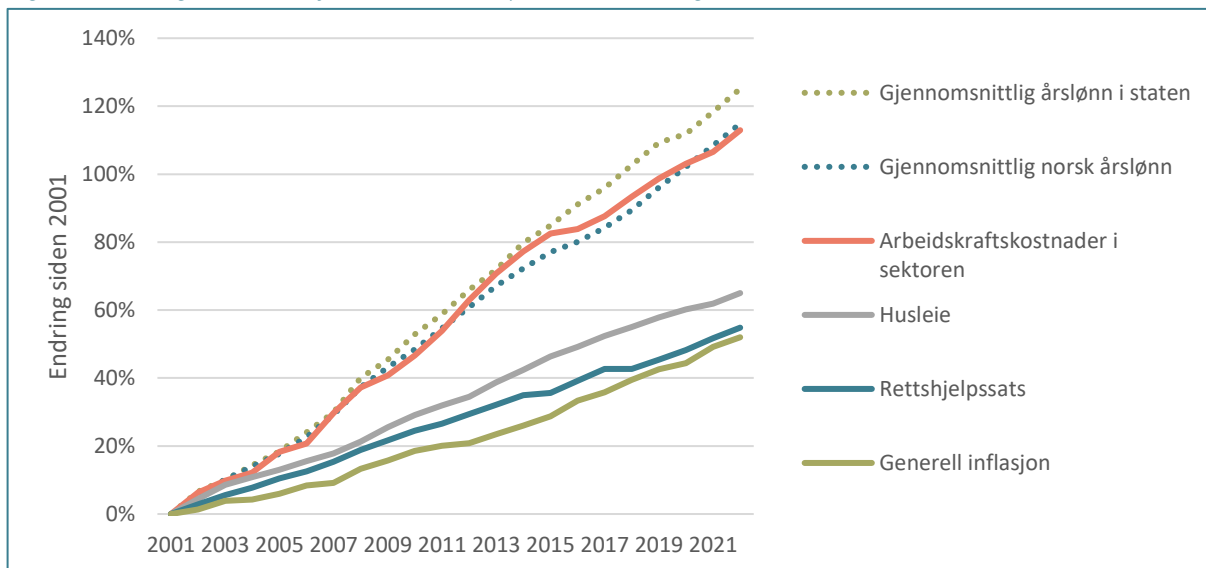

Kilde: Historisk gjennomgang av rettshjelpssatsen foretatt av advokatforeningen, inflasjonsjustert ved hjelp av SSB-tabell 08981, supplert med tabell 12880 for 2022-estimer.

¹ Se st.mld. nr 25 (1999-2000)

i arbeid, har mer enn doblet seg siden 2001, har rettshjelpssatsen knapt økt med 50 prosent. Fra samme figur ser man at arbeidskraftkostnadene i bransjen har økt noe mindre enn en gjennomsnittlig norsk årslønn – dette handler altså ikke om høy lønnsvekst i bransjen. Kostnadene ved kontorleie har også økt mer enn rettshjelpssatsen over perioden. Andre kostnader, som IKT- og forsikringskostnader, har dessverre ikke prisindekser som strekker seg tilbake til 2001, og er derfor ikke inkludert i figuren. Begge kostnadene vil derimot trolig ha økt mer enn inflasjonen, da dette er tjenester med norsk arbeidskraft som viktig innsatsfaktor. For de årene vi har gode tall er dette tydelig – IKT-kostnader har for eksempel økt med over 10% mer enn inflasjonen siden 2006 da indeksen ble opprettet.²

Figur 3: Utvikling i kostnader fra 2001 til 2022, prosentvis endring i nominelle størrelser

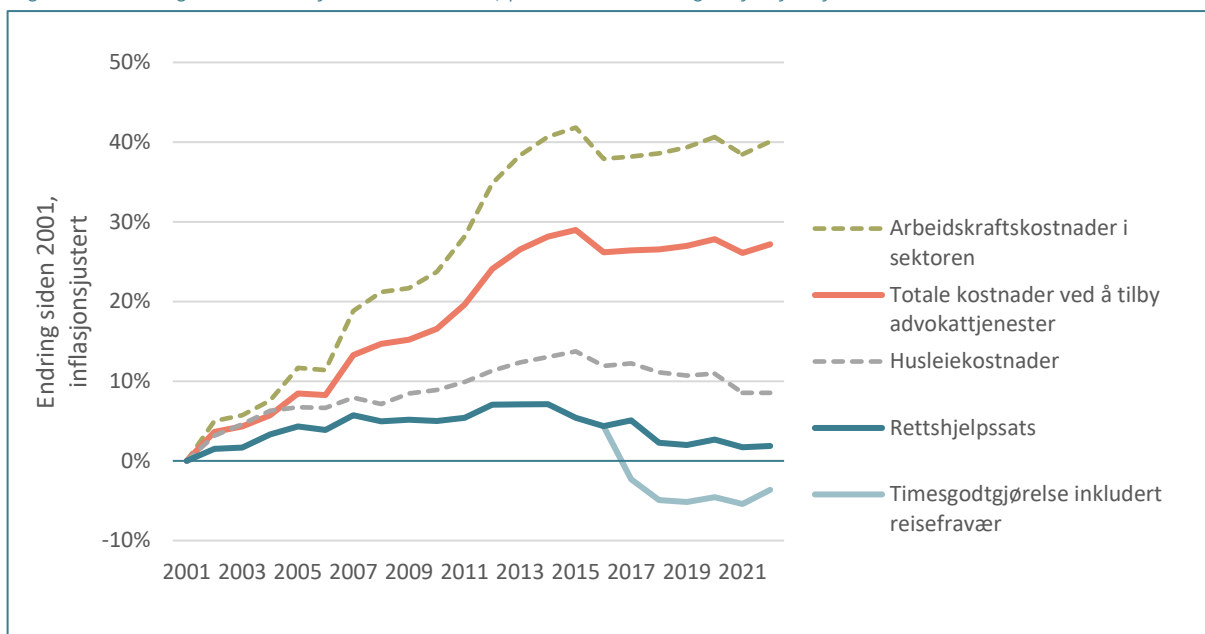
Kilde: Arbeidskraftkostnader i sektoren er fra SSB tabell 07251, for sektoren «Fagleg, vitenskapelig og teknisk tenesteyting». Gjennomsnittlig norsk årslønn og generell inflasjon er fra SSB tabell 12880, Årslønn i staten er en sammenstilling av SSB tabeller 05556, 08568 og 11418. Husleie er fra SSB tabell 03013. Siden endelige tall for 2021 og 2022 ikke er tilgjengelig er det antatt at arbeidskraftkostnader i sektoren vil vokse i takt med estimatene for en gjennomsnittlig norsk årslønn, mens husleie er antatt å vokse i takt med estimatene for generell inflasjon, begge fra SSB tabell 12880.

Siden svært mange advokater er selvstendig næringsdrivende er det mulig å fortsette å tilby advokattjenester til klientene selv om kostnadene i markedet øker raskere enn prisen. Dette kan advokatene løse ved å utbetale en lønn til seg selv som er lavere enn markedsprisen. Advokater som jobber mye på rettshjelpssatsen har dermed opplevd en reell svekkelse av sin avlønning, samtidig som andre advokater og folk flest har opplevd en kraftig økning av sin kjøpekraft. Mange advokatkontor tar dessuten flere saker med egenbetalende klienter, enn de gjør på rettshjelpssatsen. Siden egenbetalende klienter betaler en høyere pris enn rettshjelpssatsen, velger mange advokatkontor slik å subsidiere arbeidet på rettshjelpssatsen med sine andre inntekter.

Figur 4 viser det samme som figur 3, men her er alle størrelser inflasjonsjustert. Videre er alle kostnadene ved å tilby advokattjenester samlet til én indeks, slik at man kan se hvordan de totale kostnadene ved advokattjenester har utviklet seg over perioden. Denne indeksen er et vektet gjennomsnitt av kostnadsendringene forbundet med arbeidskraft, kontorleie og «andre kostnader». Vektingen er basert på faktisk kostnadsfordeling i bransjen (se mer i kildene til figuren). Her er «andre kostnader» estimert ved bruk av generell inflasjon, noe som nok medfører en undervurdering av kostnadsøkningen. Kostnadsøkningen her vil med andre ord være et slags minste estimat. Figuren viser hvordan de totale kostnadene har hatt en realøkning på hele 27 prosent over perioden, samtidig som rettshjelpssatsen knapt har hatt noen realøkning. Faktisk har advokatenes timegodtgjørelse for rettshjelpsoppdrag opplevd en realnedgang på nesten 4 prosent, om man tar høyde for nedgangen i reisefraværsgodtgjørelsen (se neste del).

² Se SSB-tabell 09936

Figur 4: Utvikling i kostnader fra 2001 til 2022, prosentvis endring i inflasjonsjusterte størrelser

Kilde: Se figur 3. Totale kostnader er en sammenstilling av kostnadselementene, hvor arbeidskraft er antatt å utgjøre 65% av utgiftene, kontorleie 13%, og øvrige utgifter 22%. Fordelingen er hentet fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Øvrige utgifter er antatt å utvikle seg i takt med generell inflasjon. Timesgodtgjørelse inkludert reisefravær tar høyde for at deler av advokatens salær er reisefraværsgodtgjørelse, se figur 6.

Figur 5 viser hvordan rettsbistandssatsen har utviklet seg justert for faktiske kostnader. Her er altså kostnadsutviklingen i bransjen brukt som deflator, fremfor generell inflasjon. Dette viser med tydelighet at rettsbistandssatsen reelt sett er lavere i dag enn den var før Bondevik-regjeringen begynte sin opptrapping i 1998. Kostnadene har vokst mer enn satsen, slik at satsen reelt sett har blitt redusert. Som nevnt baserer denne kostnadsjusteringen seg på et forsiktig estimat av kostnadsutviklingen, nemlig et vektet snitt av arbeidskraftkostnader, kontorleie, og generell inflasjon. For mer om metodene brukt, se notene til hver figur.

Figur 5: Utvikling i rettsbistandssats fra 1998 til 2022, prosentvis endring i kostnadsjusterte størrelser

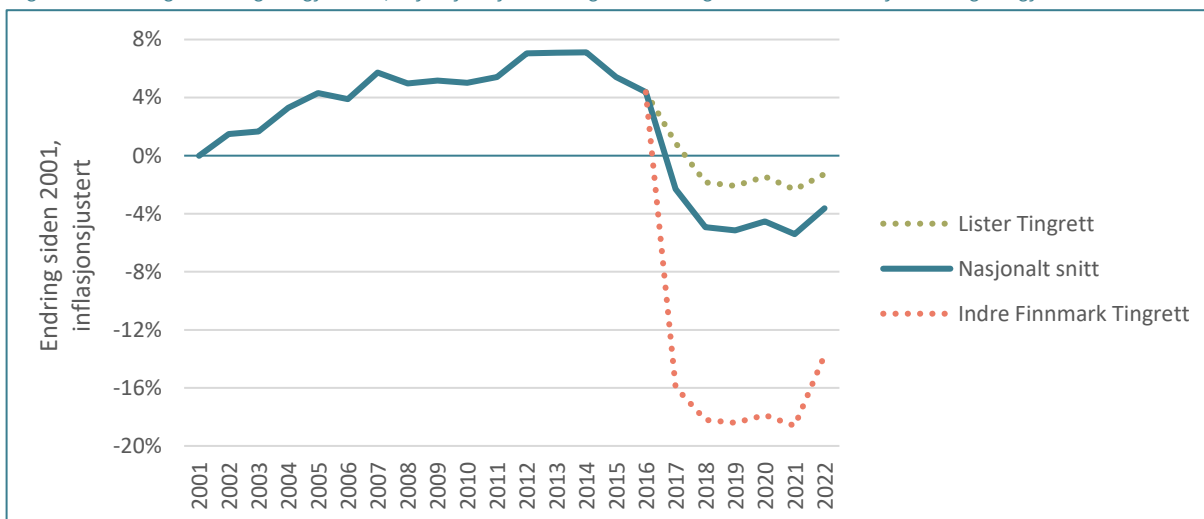
Kilde: Rettsbistandssatsen er her justert med utviklingen i et vektet snitt av husleie, inflasjon og arbeidskraftkostnader. Vektingen er lik den i figur 4 (arbeidskraft 65%, kontorleie 13% og øvrige utgifter 22%). Siden SSBs statistikk på arbeidskraftkostnader i sektoren (SSB tabell 07251) ikke strekker seg tilbake til 1998, er det brukt utviklingen i en gjennomsnittlig norsk årslønn (SSB tabell 12880), som vist i figur 3 følger disse hverandre tett i de årene hvor begge foreligger. Øvrige kilder er som figur 3. Timesgodtgjørelse inkludert reisefravær tar høyde for at deler av advokatens salær er reisefraværsgodtgjørelse, se figur 6.

1.2 Fraværsgodtgjørelsen

Budsjettforliket høsten 2021 har gitt en økning av fraværsgodtgjørelsen for reisetid, økningen i 2022 vil anslagsvis komme på 129 kroner³. Dette er en vesentlig økning, men utgjør ikke en full reversering av kuttet fra 2017. Effektene av halveringen av reisefraværsgodtgjørelsen i 2017 er etter hvert godt dokumentert.

Evalueringen som ble gjennomført av Vista analyse på vegne av regjeringen⁴, viste med tydelighet hvordan ingen av de positive effektene som var forventet i forkant manifesterte seg, men at flere negative konsekvenser ble merkbare. Såkalte unødvendige reiser så ikke ut til å bli vesentlig redusert, da reiseaktiviteten var tilnærmet lik før og etter reformen. Konsekvensen for advokatene ble derimot betydelige – rapporten viser hvordan en gjennomsnittlig advokat fikk en nedgang i sin godtgjørelse på 7 prosent⁵. Videre tar rapporten for seg inntektene til advokater ved den tingretten med størst, og den med minst, reiseaktivitet. Utviklingen i godtgjørelse inkludert kuttet i fraværsgodtgjørelsen som er illustrert i figur 6 er basert på disse tallene. Her er det tatt høyde for at en andel av timegodtgjørelsen er fraværsgodtgjørelse. Figuren er inflasjonsjustert, men ikke justert for faktiske kostnader i bransjen. En slik justering ville gitt en kraftigere nedadgående kurve, slik som i figur 5.

Figur 6: Endring i timesgodtgjørelse, inflasjonsjustert og medberegnert halvert reisefraværsgodtgjørelse

Kilde: Vista Analyse Rapport 2020/04 viser hvordan en gjennomsnittlig advokat opplevde en nedgang i sin utbetaling på 7 prosent når reisefraværsgodtgjørelsen ble halvert. Videre viste rapporten at advokater ved Indre Finnmark tingrett (som reiste mest) i snitt opplevde en nedgang på 20 prosent, og at advokater ved Lister Tingrett (som reiste minst) i snitt opplevde en nedgang på 4 prosent. Det er tatt utgangspunkt i disse prosentatsene i figuren. Videre er nedgangen redusert med 23 prosent fra 2021 til 2022, som følge av den delvise reverseringen av reisefraværsgodtgjørelsen.

Evalueringsrapporten⁶ viser hvordan en gjennomsnittsadvokat ved Indre Finnmark tingrett, hvor advokatene reiste mest, fikk en nedgang i sin godtgjørelse på 20 prosent. En gjennomsnittsadvokat ved Lister tingrett, hvor advokatene reiste minst, fikk en nedgang i sin godtgjørelse på 4 prosent. Disse tallene viser med tydelighet hvor ulikt kuttet i fraværsgodtgjørelsen har slått ut. Evalueringsrapporten påpeker også at advokater ved Indre Finnmark tingrett som reiser mer enn snittet i rettskretsen, opplevde et inntektsfall på hele 28 prosent. Videre viser rapporten hvordan flere tingretter sliter med å få tak i sakkyndige som vil ta oppdrag grunnet den lave betalingen for lang reise. Det finnes i det hele tatt ingen gode argumenter for å opprettholde kuttet i reisefraværsgodtgjørelsen.

For mer om dette temaet, se Advokatforeningens rapport «Reisefravær til besvær»⁷.

³ Estimert basert på de avsatte midlene i budsjettet

⁴ Vista Analyse Rapport 2020/04

⁵ Fraværsgodtgjørelsen gikk fra å utgjøre 14 til å utgjøre 6 prosent av advokatenes godtgjørelse, noe som tilsvarer en nedgang i total godtgjørelse på 7 prosent.

⁶ Vista Analyse Rapport 2020/04

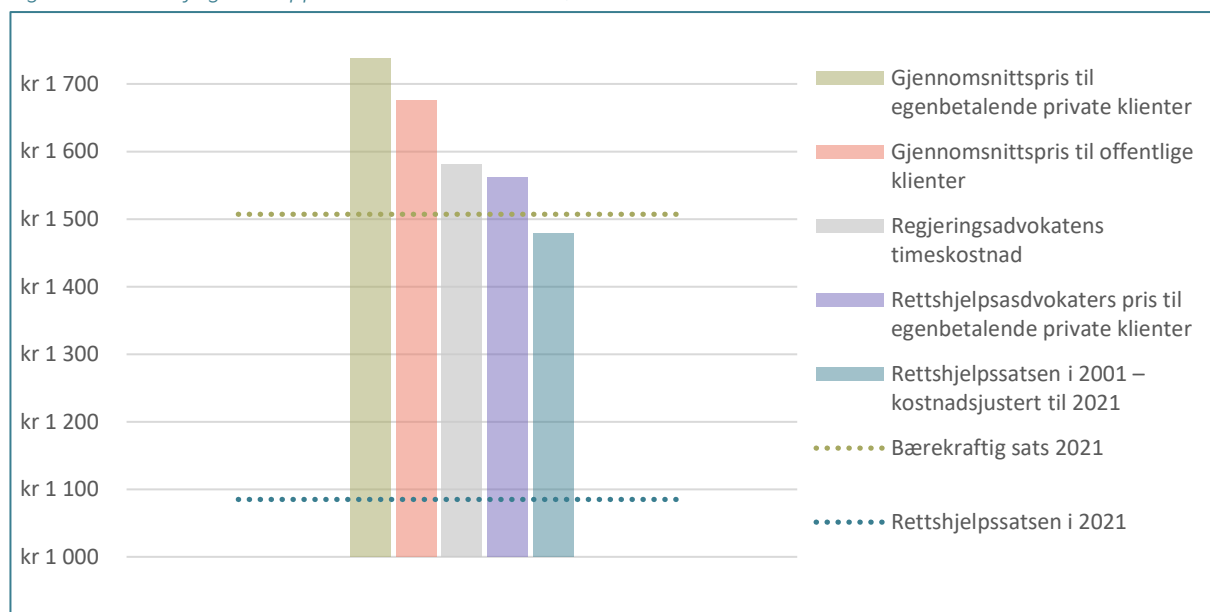
⁷ https://www.advokatforeningen.no/Global/Advokatforeningen_reisefravaer_web_enkeltside.pdf

2 Bærekraftig nivå på rettshjelpssatsen

Advokatforeningen er opptatt av at rettshjelpssatsen skal være på et bærekraftig nivå. For 2019 beregnet Advokatforeningen at bærekraftig nivå på rettshjelpssatsen var 1450 kroner. Denne satsen var under sammenlignbare markedspriser, under sammenlignbare offentlige satser, og omtrent på nivå med det medlemmene oppga som rettferdig nivå på satsen.

For å best kunne måle avstanden mellom faktisk rettshjelpssats og bærekraftig sats over tid, har vi valgt å bruke kostnadsjusteringer med 2019 som utgangspunkt. En kostnadsjustering ved hjelp av den prosentvise utviklingen i totale kostnader ved å tilby advokattjenester fra 2019 til 2021, viser at en bærekraftig sats inneværende år ville vært på 1507 kroner. Vi mener dette kravet treffer godt. Det ligger langt under den prisen egenbetalende klienter flest betaler for advokat, det ligger under det staten og kommuner betaler sine advokater i konflikt med klienter som har rettshjelp, og det ligger rett over det satsen ville ha vært dersom den hadde fulgt kostnadsutviklingen fra 2001 til i dag (se figur 17).

Figur 7: Bærekraftig sats opp mot andre relevante størrelser

Kilde: Timespris for advokat til private og offentlige klienter er hentet fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021, gjennomsnitt basert på svar fra 208 advokater. Svarene er i tråd med tidligere års resultater. Timespris for Regjeringsadvokaten er basert på tall fra Regjeringsadvokatens årsrapport (se figur 7). *Rettshjelpssatsen i 2001 – kostnadsjustert til 2021* er rettshjelpssatsen i 2001 oppjustert med kostnadsendringer fra 2001 til 2021. Vektingen er lik den i figur 4 og 5 (arbeidskraft 65%, kontorleie 13% og øvrige utgifter 22%). Alle priser er eks. moms.

Ved å bruke SSBs prognoser for kostnadsutvikling⁸ får man at estimert bærekraftig sats i 2023 vil være 1589 kroner. Bærekraftig sats i 2022 er på sin side estimert til 1548 kroner. Det betyr at den absolutte minste økningen som er nødvendig fra 2022 til 2023 vil være 41 kroner. Enhver økning i rettshjelpssatsen som er mindre enn dette, vil innebære at man kommer lenger unna målet om bærekraftig sats, heller enn å nærme seg det. Av disse 41 kronene tilskrives 33,89 kroner en økning i arbeidskraftkostnader (lønsdelen) og 7,34 kroner økning andre kostnader (kostnadsdelen).

Ser man på økningen i bærekraftig sats fra 2021 til 2023, er den på 82 kroner. Dette er altså et absolutt minste nivå på økningen i rettshjelpssatsen fra i dag til 2023. Etter 20 år hvor man har kommet lenger og lenger unna bærekraftig sats, kan ikke Advokatforeningen godta at man nok en gang får en justering som ikke bidrar til at satsen nærmer seg et bærekraftig nivå. Derfor har Advokatforeningen vært tydelige på at en slik minimumsøkning ikke er nok, men at økningen må være vesentlig høyere og at en opptrappingsplan i tillegg må komme på plass.

⁸ Arbeidskraftkostnader er tilnærmet med forventet årslønnsvekst, og andre kostnader med forventet inflasjon, begge fra SSBs tabell 12880 «Makroøkonomiske hovedstørrelser».

3 Andre sammenlignbare satser

Tidligere har vi vist hvordan rettshjelpssatsen har sakkert akter ut de siste 20 årene, og knapt holdt tritt med inflasjonen. Dette har ført til at vi igjen befinner oss i en situasjon hvor rettshjelpssatsen er langt lavere enn sammenlignbare størrelser – som den prisen andre advokater tar fra sine klienter, eller andre satser det offentlige bruker for tilsvarende tjenester.

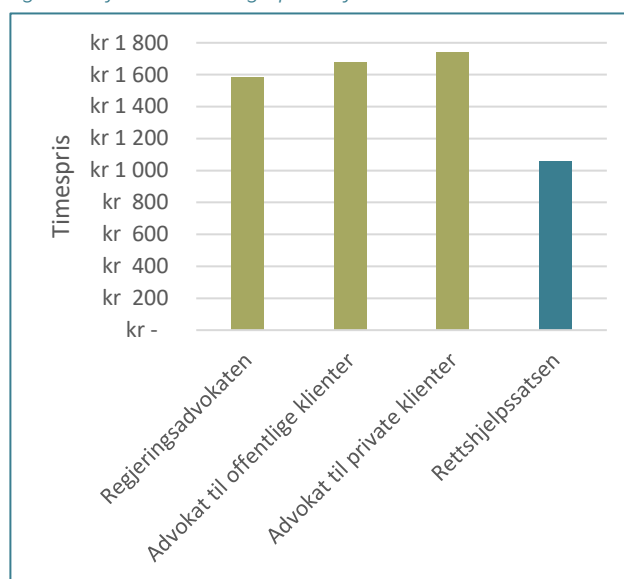
3.1 Motpartens advokat

Rettshjelpssatsen er som kjent den timesatsen som gis til advokater som tar oppdrag for klienter i straffesaker og rettshjelpssaker. Disse klientenes motpart er som regel det offentlige eller private som betaler egen advokat. Både det offentlige og private klienter betaler sine advokater et langt høyere salær enn rettshjelpssatsen. Regjeringsadvokaten har en estimert⁹ timespris på 1580 kroner, advokater innleid for å representere det offentlige tar en timespris på i overkant av 1600 kroner, og private klienter betaler i snitt over 1700 kroner timen til sin advokat (se figur 8). Private klienter er her definert som egenbetalende privatpersoner, altså ikke næringslivsaktører.

I tillegg er det verdt å merke seg at motpartens advokat kan ta full timepris for reisetid, mens en rettshjelpsadvokat må ta redusert sats for reisetid, slik at den reelle prisforskjellen blir enda høyere, særlig i distriktene.

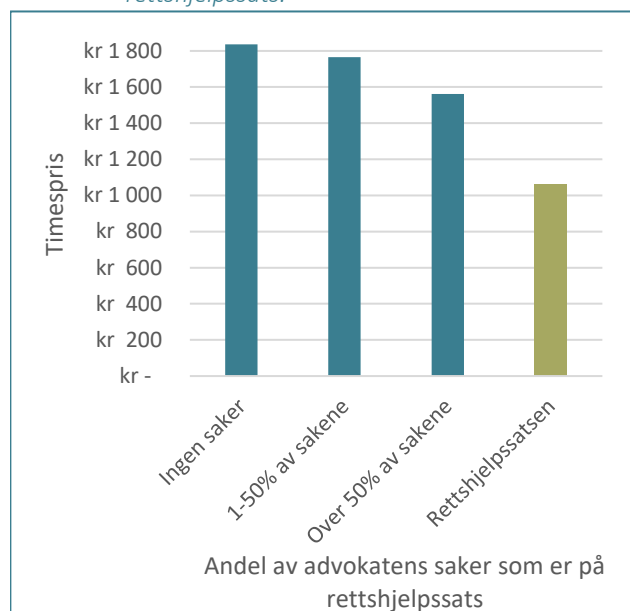
Advokater som jobber mye på rettshjelpssatsen tjener også langt bedre på sine private klienter, enn de gjør på rettshjelps klientene. Advokater med over 50% omsetning på rettshjelpssats fikk i snitt nesten 1600 kroner timen fra andre private klienter i 2020. Satt opp mot en salærsats på 1060 kroner samme år, er det ikke overraskende at nesten halvparten av advokatene ønsker å ta færre saker på rettshjelpssatsen enn de gjør i dag (se figur 17). Advokater som tar færre saker på rettshjelpssatsen tar en høyere pris til sine egenbetalende klienter, enn advokatene som tar flere saker på rettshjelpssats (se figur 9). En grunn til dette kan være at advokater som jobber mye på rettshjelpssatsen i snitt er mindre erfarne enn advokater som tar færre slike oppdrag (se figur 16).

Figur 8: Gjennomsnittlige priser for advokat

Kilde: Timespris for advokat til private og offentlige klienter er hentet fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Estimert timespris for Regjeringsadvokaten er basert tall fra Regjeringsadvokatens årsrapport.⁹ Alle priser er eks. moms.

Figur 9: Advokaters pris til egenbetalende private klienter, etter hvor mange saker advokaten tar på rettshjelpssats.

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Basert på svar fra 208 advokater. Svarene er i tråd med tidligere års resultater.

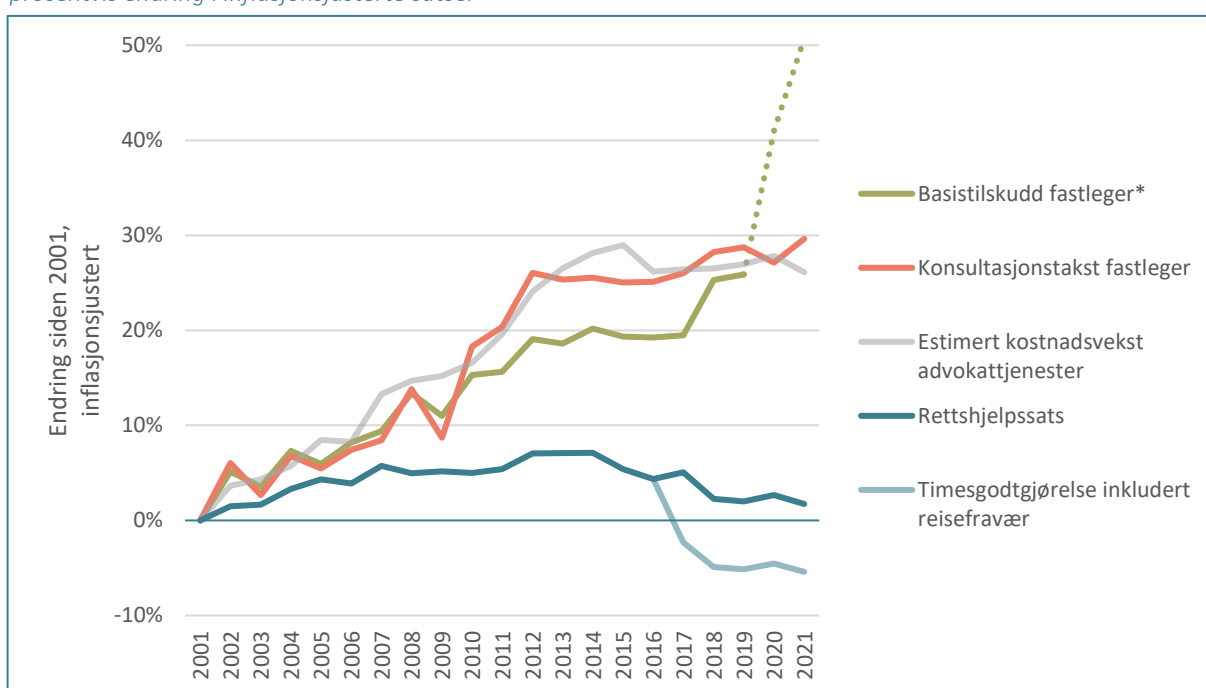
⁹ Regjeringsadvokaten selger ikke sine tjenester, «prisen» er derfor her estimert ved kostnadene ved driften fordelt på antall advokatårsverk. Det er antatt en faktureringsgrad på 100 prosent. Som alle andre advokater er det derimot rimelig å anta at advokater ved regjeringsadvokaten ikke bruker all sin tid på konkrete saker, slik sett vil den estimerte prisen være et minimum, og «prisen» vil realiteten ligge noe høyere. Kildetall: 50,1 juridiske årsverk, 134 millioner kroner i lønns- og driftskostnader (eks. honorarer til eksterne), med en antagelse om 1695 «fakturerbare» timer per årsverk.

3.2 Andre offentlige satser

Rettsbistandssatsen er ikke den eneste satsen som regulerer det offentlige innkjøp fra private næringsdrivende.

Fastleger er også stort sett private næringsdrivende – som får sin godtgjøring etter regulerte satser fra det offentlige. Fastleger får ikke timesgodtgjørelse på samme måte som advokater, men de får et basistilskudd for hver pasient de har på sin liste, i tillegg til detaljerte satser for hver type behandling og konsultasjon. Dette gjør at kronebeløpene ikke er direkte sammenlignbare. Utviklingen over tid er derimot en relevant sammenligning, Figur 10 viser hvordan de viktigste av disse satsene har utviklet seg siden 2001. Satsene til fastleger har utviklet seg omtrent i takt med de estimerte kostnadene ved å drive advokatvirksomhet. Fastleger har en ganske lik kostnadsstruktur som advokater, i det at arbeidskraft og kontordrift utgjør de viktigste kostnadene. Det vil med andre ord si at fastlegers godtgjørelse har beveget seg omtrent i takt med kostnadene over det samme tidsrommet hvor advokatenes godtgjørelse har sakket akter ut.

Figur 10: Utviklingen i fastlegers satser, sett opp mot rettsbistandssatsen, prosentvis endring i inflasjonsjusterte satser

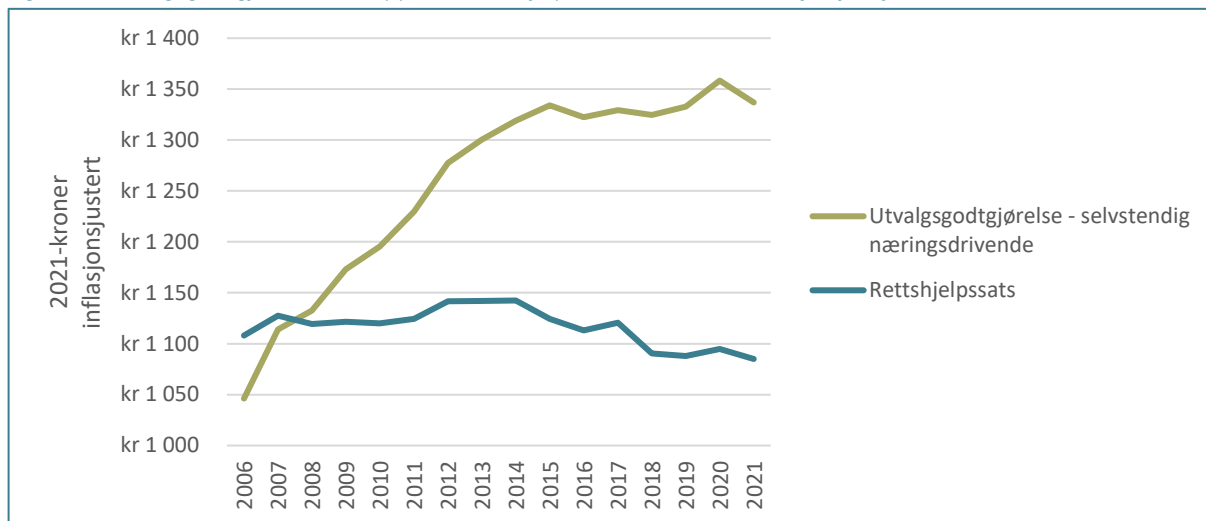
Kilde: Konsultasjonstakst fastleger er et snitt av takst 2ad, 2dd og 2cd i «Normaltariff for fastleger og legevakt». Dette er de tre hyppigst brukte satsene for konsultasjon (se Menon-publikasjon nr. 83/2018 – «Fastlegeordningen i krise – hva sier tallene») Disse satsene, samt basistilskudd fastleger, for 2001 til 2019, er hentet fra Geir Goddagers historiske sammenstilling, tilgjengelig på godager.net.

*Fra 2020 er basistilskuddet ulikt over og under terskelverdier for antall pasienter, for disse årene er det derfor tatt et snitt av faktisk basistilskudd utdelt per pasient. Den voldsomme økningen i figuren fra 2019 gjenspeiler en økning først og fremst hos leger med relativt få pasienter, selv om også andre leger opplevde en vesentlig vekst i sitt tilskudd. Fullstendige oversikter over utbetalt støtte er tilgjengelig i de månedlige basistilskuddsrapportene som publiseres på helfo.no.

Medlemmer i offentlige utvalg er en annen gruppe som godtgjøres etter fastsatte satser. Siden 2006 har det vært egne satser for selvstendig næringsdrivende medlemmer av slike utvalg, i Statens Personallhåndbok. Disse satsene er ment for å dekke deres utgifter forbundet med kontordrift og lignende. Satsen er ikke ment som et kjøp av tjenester, men bare for å dekke tap forbundet med tiden disse bruker i møter i de offentlige utvalgene. I 2006 lå denne satsen litt under rettsbistandssatsen samme år, i 2021 lå den 30 prosent over (se figur 11). Staten har altså tatt høyde for at utgiftene til selvstendig næringsdrivende har opplevd en kraftig økning de siste femten årene når det kommer til godtgjørelse til medlemmer av offentlige utvalg. Godtgjørelsen har her økt i takt med kostnadene, slik at det ikke har blitt mindre attraktivt for selvstendig næringsdrivende å bidra i offentlige utvalg. Når det

gjelder dekning av utgifter til rettshjelp har man derimot tvert imot latt rettshjelpssatsen gjennomgå en reel svekkelse over samme periode, på tross av en betydelig kostnadsøkning i sektoren.

Figur 11: Utvalgsgodtgjørelse sett opp mot rettshjelpssatsen 2006-2021, inflasjonsjustert.

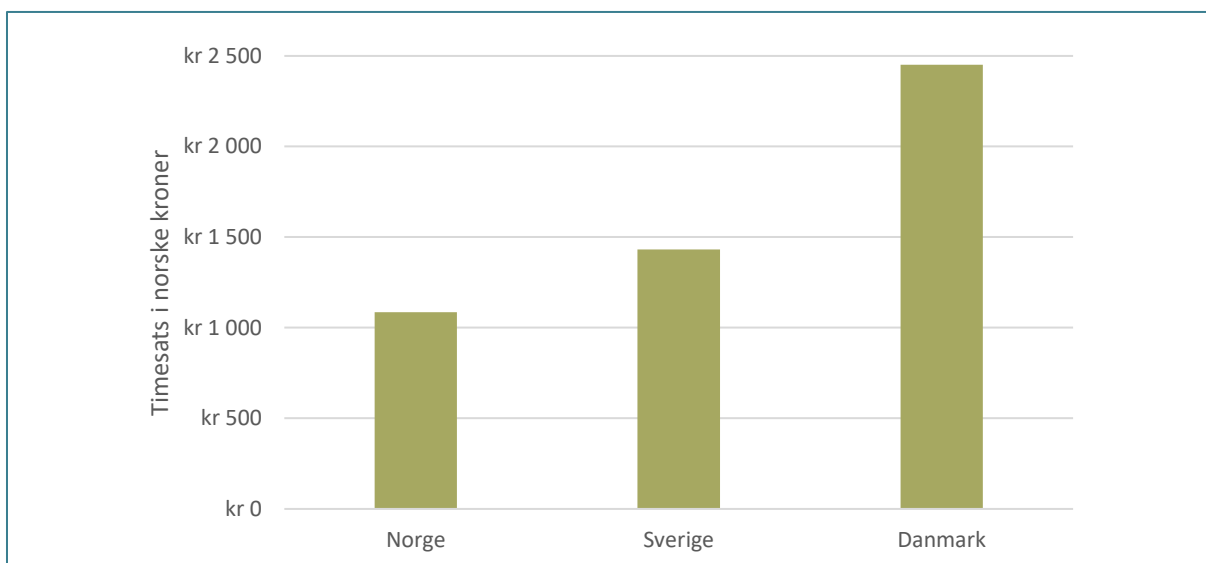

Kilde: Manuell gjennomgang av Statens Personalhåndbok for årene 2006-2021. Sammenstilling av satsen for godtgjøring av medlemmer i statlige utvalg som er «selvstendig næringsdrivende, som i vesentlig utstrekning har utgifter til f.eks. eget kontor, behov for ekstrahjelp/avløser/vikar m.v.»

3.3 Sverige og Danmark

I forhold til våre naboland er rettshjelpssatsen i Norge svært lav (se figur 12). Satsene er ikke direkte sammenlignbare, men om noe blir forskjellen mellom dem undervurdert ved å kun sammenligne satsenes størrelse. I Sverige er det dobbel takst for arbeid før klokken 07:00 og etter klokken 18:00, samt i helger og helligdager, noe slikt tillegg finnes ikke i Norge. Det danske systemet har også kvelds- og helligdagstillegg for enkelte oppdrag. I Danmark godtgjøres mange type oppdrag med en fastpris, tilsvarende den norske stykkprisordningen, med unntak av at prisen er oppgitt i kroner og ikke i timer. Rettshjelpssatsen brukes dermed i Danmark mest i forbindelse med oppdrag som har krevd mer tid enn den som er medberegnet i «stykkprisen». Likefult, sammenligningen i figur 12 viser tydelig hvor mye lavere godtgjørelsen i Norge er enn hos våre naboer.

Figur 12: Rettshjelpssatsen i Norge, Sverige og Danmark – 2021

Kilde: Satser hentet fra <https://domstol.dk/media/hsbcyrpj/vejledende-takster-pr-1-januar-2021-for-salaerer-til-forsvarere-i-straffesager.pdf> og <https://www.domstol.se/om-sveriges-domstolar/for-professionella-aktorer/rattshjalp-och-taxor/om-timkostnadsnormen-och-taxorna/>. Omgjort til norske kroner ved gjennomsnittlige valutakurser januar-november 2021, hentet fra Norges Bank.

3.4 Bostyrer

Oslo byfogdembete økte i 2018 salærsatsen for bobehandling betydelig. Sorenskriveren begrunnet den gang økningen med at satsen lå vesentlig under det advokatene kunne få for annet type arbeid, og at en økning var nødvendig for å beholde et kompetent bostyrerkorps og sikre fremtidig rekruttering.¹⁰ Satsen ble da økt fra 1 530 kroner timen til 1 900 kroner timen for en bostyrer. Det ble altså funnet nødvendig å øke satsen med 18%, fra et nivå som allerede lå over foreningens forslag til bærekraftig rettshjelpssats samme år. Se tabellen under for øvrige satser.

Tabell 1: Fra og med 1. mars 2018 gjelder følgende salærsatser for bobehandling

	Normalsats		Særskilt krevende arbeid etter avtale	
Bostyrer	kr	1 900,00	kr	2 530,00
Ansatt advokat	kr	1 575,00	kr	2 100,00
Advokatfullmektig	kr	1 250,00	kr	1 660,00
Saksbehandler	kr	750,00		
Borevisor	kr	1 575,00	kr	2 100,00
Revisorassistent	kr	1 000,00	kr	1 330,00
Kreditorutvalg	kr	500,00		

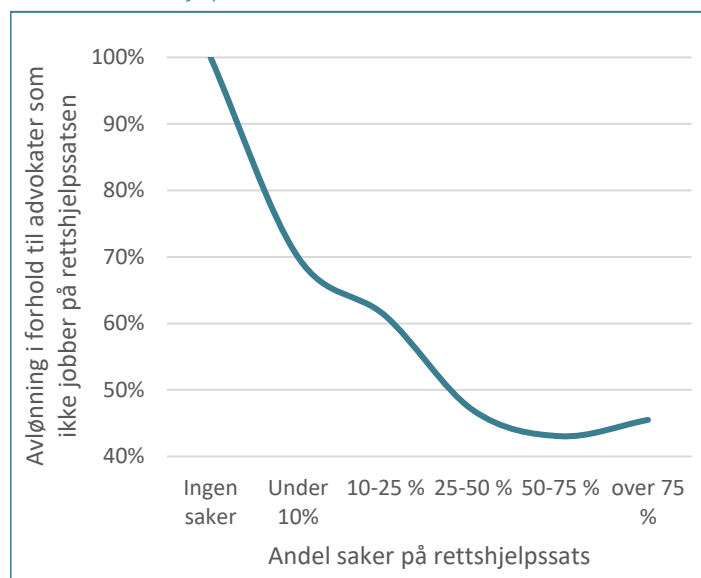
4 Situasjonen i dag

Advokater som jobber på rettshjelpssatsen, tjener ikke overraskende vesentlig mindre enn advokater som ikke tar saker på rettshjelpssatsen. Statistikken viser at jo flere saker en advokat tar på rettshjelpssatsen, jo mindre tjener advokaten i forhold til andre advokater (se figur 13). Dette på tross av at advokater som har en stor andel rettshjelpsaker i snitt jobber flere timer i uka, og har lavere driftskostnader, enn andre advokater (se nedenfor). Videre viser statistikken at advokater som jobber mye på rettshjelpssatsen i snitt er mindre erfarne enn snittet i bransjen, og at de ønsker å redusere mengden saker de tar på rettshjelpssatsen.

4.1 Rettshjelpsadvokaters lønn

Figur 13 viser forholdet mellom rettshjelpsadvokaters lønn og lønnen til advokater som ikke jobber på rettshjelpssatsen. Figuren viser snittet for ansatte advokater, advokatfullmektiger og partnere/eiere. Innenfor alle kategoriene er det en entydig trend mot at jo flere saker advokater har på rettshjelpssatsen, jo lavere lønn har de i snitt, sett opp mot advokater som har færre slike saker. Grunnen til at advokatene tjener dårligere jo større andel saker de har på rettshjelpssatsen er åpenbart at rettshjelpssatsen er mye lavere enn timeprisen til egenbetalende private klienter.

Figur 13: Advokaters avlønning i etter andel saker på rettshjelpssatsen

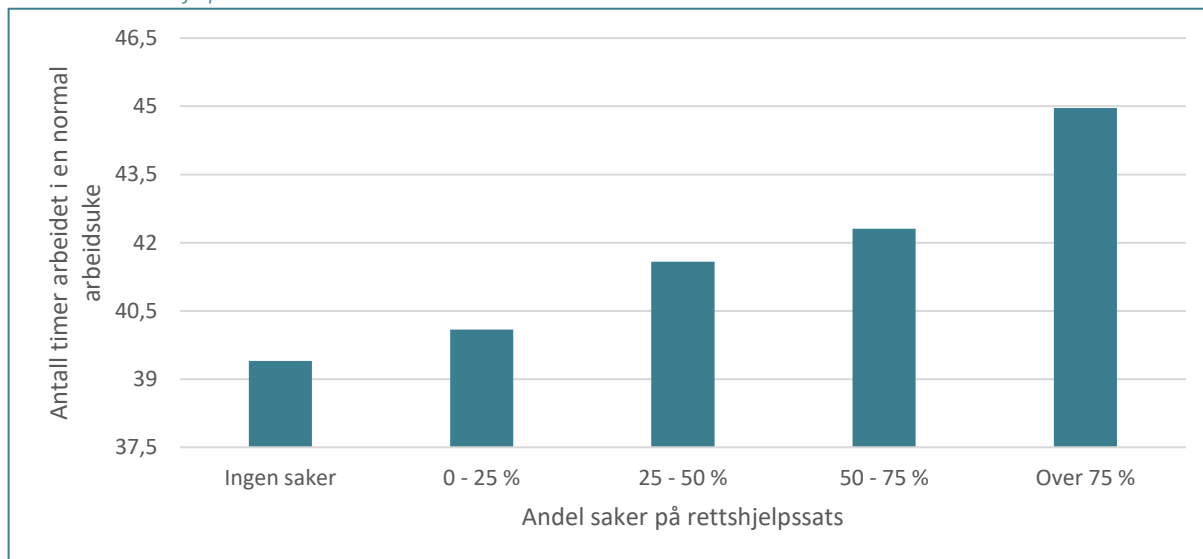
Kilde: Advokatforeningens lønns- og bransjeundersøkelse 2020. Basert på svar fra 580 ansattadvokater, 279 advokatfullmektiger, 202 selvstendig næringsdrivende advokater og 453 partnere i advokatfirma.

¹⁰ <https://www.advokatbladet.no/rettshjelpsaksjonen-salaersats/1900-i-timen-til-bostyrere---forsvarere-reagerer/112584>

4.2 Rettshjelpsadvokaters arbeidstid

Advokater jobber i snitt lengere dager jo større andel saker de har på rettshjelpssatsen. Trenden er utvetydig, jo mer en advokat jobber på rettshjelpssatsen, jo flere timer over normal arbeidsuke oppgir advokaten å jobbe (se figur 14). Dette bidrar til at lønnsforskjellene mellom rettshjelpsadvokater og andre advokater ikke er større enn det de er.

Figur 14: Antall timer i en normal arbeidsuke, etter hvor stor andel av advokatens saker som godtgjøres med rettshjelpssatsen.

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Spørsmålet ble kun stilt til partnere og selvstendig næringsdrivende, ikke ansattadvokater eller advokatfullmektiger. Sammenstillingen er basert på henholdsvis 53, 45, 25, 13 og 16 svar i hver kategori.

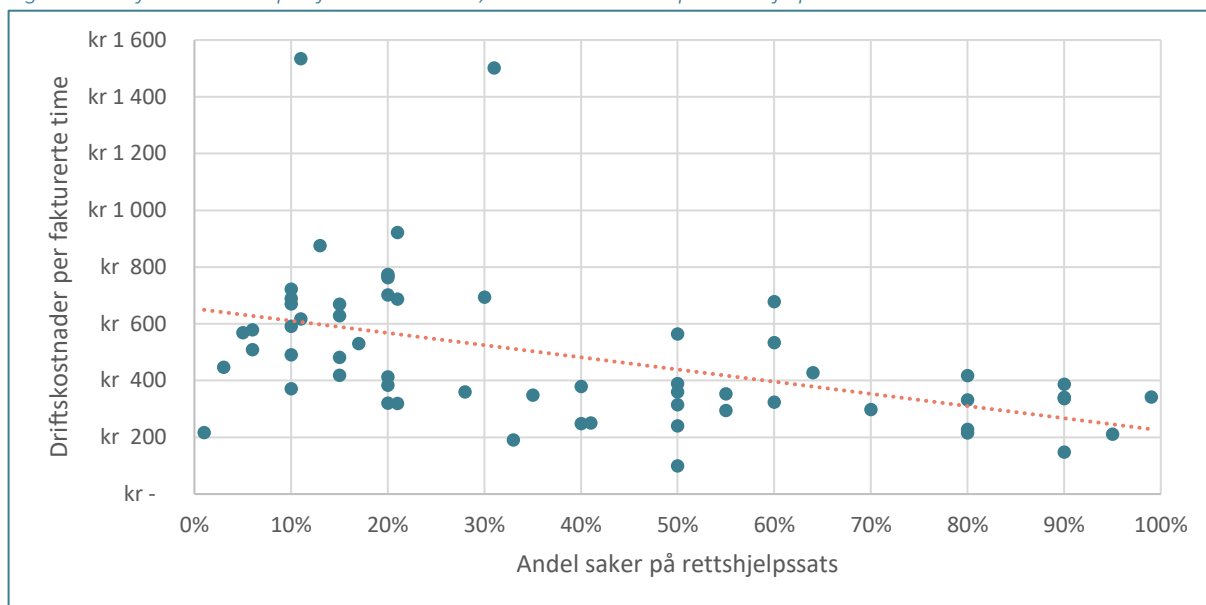
4.3 Rettshjelpsadvokaters kostnader

Advokater som tar mye oppdrag på rettshjelpssatsen, driver per i dag langt billigere enn andre advokater. Tall fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse og Brønnøysundregistrene viser at advokatvirksomheter med én advokat som driver på rettshjelpssats i snitt hadde en driftskostnad per time (utenom egen lønn) på 379 kroner i 2020. De som ikke drev med saker på rettshjelpssatsen hadde en driftskostnad på 573 kroner per time. Blant de som drev med saker på rettshjelpssatsen er det en tydelig tendens at de med høyest andel saker på rettshjelpssatsen også har de laveste driftskostnadene. (Se figur 15)

Dette stemmer overens med tilbakemeldinger fra Advokatforeningens medlemmer, om at advokater som spesialiserte seg på rettshjelpssaker må kutte i utgifter for å kunne leve av disse sakene alene. Dette gjelder utgifter som rettskilder, sykeavbruddsforsikring, lokaler og IKT-systemer – utgifter som hadde gagnet både advokat og klient. I figur 15 ser man to firma hvor driftskostnadene per time er høyere enn rettshjelpssatsen, disse går altså i minus når de tar saker på rettshjelpssatsen.

Analysen i figur 15 viser de 60 advokatvirksomhetene med én advokat som svarte at de hadde minst en sak på rettshjelpssatsen i 2020 – resultatene er helt i tråd med tidligere års undersøkelser med like mange eller flere respondenter. Analysen tar bare utgangspunkt i firma med én advokat fordi det for disse er mulig å skille driftskostnader fra avlønning. Dette er ikke mulig for større virksomheter fordi her vil også lønnskostnader inngå som driftskostnader, da de ofte har administrativt ansatte. Stikkprøver viser derimot at større advokatfirma stort sett har høyere driftskostnader enn mindre. Firma med én advokat står for litt under en tredjedel av alle saker på rettshjelpssatsen. Snittet av driftskostnader for alle advokatvirksomheter som driver på rettshjelpssatsen vil dermed sannsynligvis være noe høyere enn 379 kroner.

Figur 15: Driftskostnader per fakturerte time, etter andel saker på rettshjelpssats

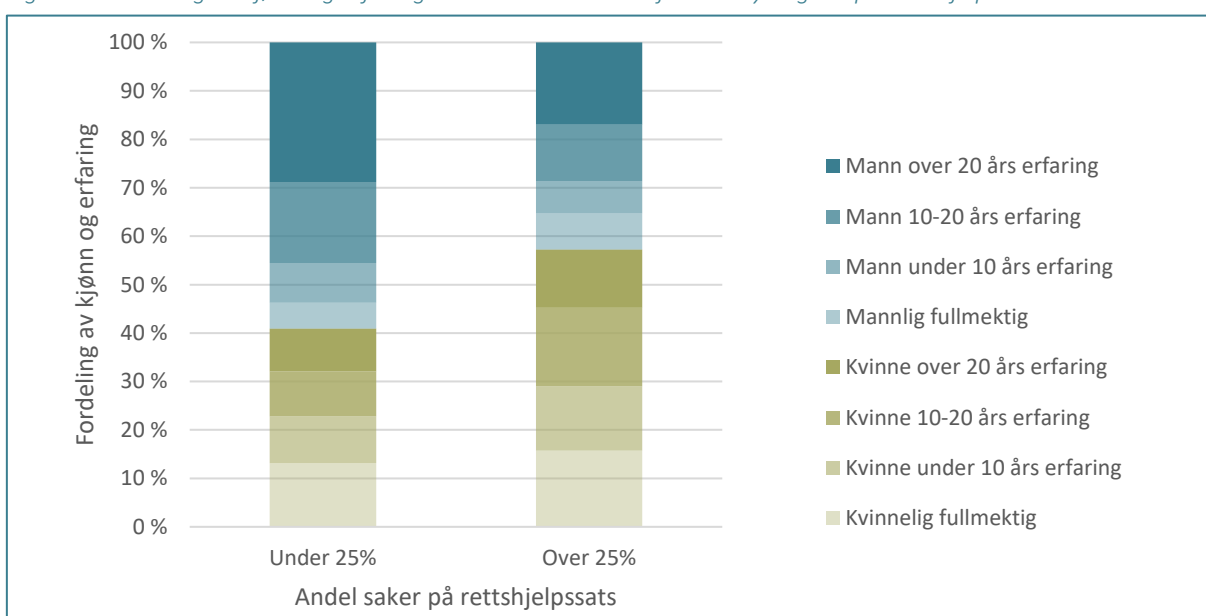

Kilde: Driftskostnader er estimert ved bruk av regnskapsdata fra Brønnøysundregistrene samt Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2021. Totale driftskostnader unntatt lønnskostnader, delt på totale salgsinntekter, gir andel av inntekter som går til å dekke kostnader utenom lønn. Dette er multiplisert med gjennomsnittlig timespris fra bransjeundersøkelsen for å gi kostnader per fakturerte time. Kun virksomheter med én advokat er brukt, da større virksomheter kan ha lønnskostnader som går til administrativt ansatte.

4.4 Rettshjelpsadvokaters erfaring

Fra figur 16 ser man hvordan det er langt færre erfarne advokater blant de som har over 25 prosent saker på rettshjelpssatsen, enn blant de som har færre slike saker. Denne forskjellen er særlig stor blant mannlige advokater – kvinnelige advokater er overrepresentert blant de som har mange rettshjelpssaker, og særlig gjelder dette erfarne kvinnelige advokater. Likevel har advokater som jobber mye på rettshjelpssatsen i snitt nesten fem års mindre erfaring enn de som jobber lite eller ingenting på rettshjelpssatsen. Sannsynligheten for at en klient har en advokatfullmektig som sin advokat er 25 prosent større dersom klienten får rettshjelp betalt av det offentlige, enn dersom det er en egenbetalende klient.

Figur 16: Fordeling av kjønn og erfaring blant advokater som jobber mye og lite på rettshjelpssats

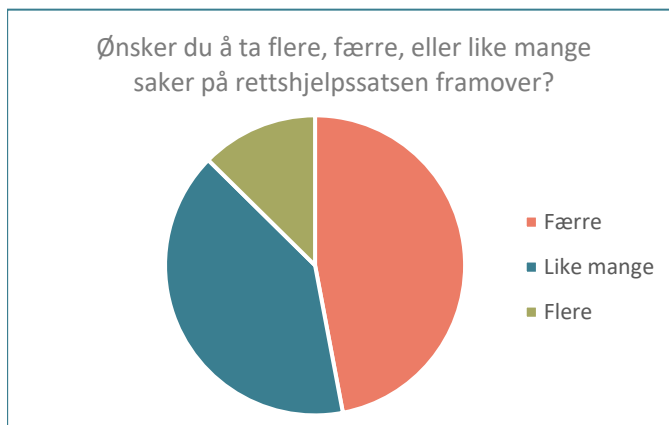

Kilde: Advokatforeningens lønns- og bransjeundersøkelse 2020. Basert på svar fra 522 respondenter.

4.5 Rettshjelpsadvokaters ønsker

Advokatforeningens årlige undersøkelser har de siste årene vist en tydelig tendens til at advokater som tar saker på rettshjelpssatsen ønsker å ta færre slike saker enn de gjør inneværende år. Figur 17 viser resultatene fra årets undersøkelse. Omtrent halvparten av respondentene ønsker å ta færre saker på rettshjelpssatsen enn de gjør. Dette gjelder særlig erfarne advokater. De som ønsker å ta flere saker på rettshjelpssatsen er i stor grad advokatfullmektiger og yngre advokater. Blant de som ønsker å ta færre saker på rettshjelpssatsen, oppgir over 80 prosent det at sakene er for dårlig betalt som grunn. Blant de som ønsker å ta flere saker oppgir 71 prosent at det skyldes at sakene gir god erfaring¹¹. Blant de som oppgir at de ønsker å ta like mange saker oppgir flertallet at dette skyldes at sakene er givende og passer til deres kompetanse.

Figur 17: Advokaters ønsker om å ta saker på rettshjelpssatsen

Kilde: Sammenstilling av svar på Advokatforeningens lønnsundersøkelse 2021 og Advokatforeningens bransjeundersøkelse samme år. Basert på svar fra 255 ansatte advokater, 190 advokatfullmektiger og 161 partnere.

4.6 Situasjonen oppsummert

Du finner mange svært gode, erfarne advokater som tar saker innenfor den offentlige rettshjelpsordningen. Disse klientgruppene, og disse sakene, ligger tett på advokaters engasjement for rettsikkerheten, og var for mange en årsak til at de valgte å bli advokat.

Likevel ser vi at stadig flere advokater velger slike saker bort. De velger bort å stå i samvittighetskvaler overfor mennesker i sitt livs krise, som behøver langt mer hjelp enn stykkprisordningen gir. De velger bort den ubekvemme arbeidstiden med fengslingsmøter i helgene og avhør sent om kvelden og inn i natten – uten kompensasjon.

Stadig lavere utbetaling relativt til andre oppdrag har ført til en situasjon hvor de som jobber mye på rettshjelpssatsen nå i snitt er mindre erfarne enn de som nesten ikke tar slike oppdrag. I tillegg er advokatene som er igjen overarbeidede, de arbeider flere timer og har en høyere faktureringsgrad enn andre advokater, og har mindre midler til støttefunksjoner enn øvrige advokater. De har altså mindre tid til etterutdanning, mindre tid til å sikre god drift av virksomheten, og mindre fritid. Dette er noe som vanskelig kan fortsette uten at det vil gå utover rettsikkerheten til disse advokatenes klienter.

En eneste gruppe advokater oppgir at de ønsker å ta flere saker på rettshjelpssatsen, og det er advokatfullmektiger og ferske advokater. Grunnen de oppgir er at de ønsker økt erfaring. Saker på rettshjelpssatsen blir altså i stor grad brukt som treningsarena for advokater som trenger økt erfaring.

5 Forslag til endringer i stykkprisordningen

I det følgende fremheves de områdene som Advokatforeningen mener har prekært behov for endring av stykkprissatsen. Innspillene til endringer i forskriften og stykkprisene er basert på rapporten «Rettshjelpssalæret 2019 – utviklingstrekk og sammenligninger», konklusjonene fra MENON Economics rapport «Analyse av stykkpris og medgått tid», samt innspill fra våre praktiserende medlemmer i ulike lovutvalg. Videre baserer vi oss på statistikk fra rettsraad.no.

De fleste forslagene innebærer økt antall timer i stykkprisen, andre en fjerning av stykkprisen til fordel for medgått tid. Advokatforeningen har ikke foretatt en helhetlig gjennomgang av alle stykkprissatsene, men har bare vurdert de satsene som vi har fått tilbakemeldinger om fra medlemmene.

Advokatforeningen er imidlertid kjent med konklusjonene fra Rettshjelpsutvalget, og støtter langt på vei utvalgets konklusjoner og forslag – spesielt forslaget om å fjerne stykkpriser på samtlige

¹¹ Fra Advokatforeningens bransje- og lønnsundersøkelse 2021.

behovsprøvde saker til fordel for et tak på 15 timer. Dette vil løse en rekke av de stykkprisutfordringene vi peker på i dette notatet. Foreningen ønsker i tillegg særlig å peke på utvalgets forslag til nye stykkpriser i utlendingssaker¹² samt innføring av fri rettshjelp i saker om utvisning ved straffbart forhold og nektelse av realitetsbehandling etter utlendingsloven § 32 første ledd bokstav a og d (trygt tredjeland), som gode forslag.

Advokatforeningen er innstilt på, i samarbeid med departementet, å finne gode løsninger i forbindelse med oppfølgingen av rettshjelpsutvalgets utredning, og ser fram til regjeringen skal presentere forslag til ny rettshjelpslov våren 2023.

5.1 Forslag til endring av stykkprisen i fri rettshjelp-saker

5.1.1 Mindreårige asylsøkere

Saker om søknad om asyl fra enslig mindreårig asylsøker, i saker som kan berøre rikets sikkerhet, utenrikspolitiske forhold eller der eksklusjon fra flyktningstatus kan bli utfallet (§ 5 annet ledd punkt 1 bokstav b), har i dag en stykkpris på 3 timer.

Disse sakene karakteriseres av særlig sårbare klienter, hvor innhenting av dokumentasjon og etablering av et tillitsforhold til klienten står sentralt. Innenfor en slik stykkpris er det sjeldent mulig for advokaten å møte (den svært sårbare) klienten, som gjerne bor på et asylmottak som ikke ligger ved advokatens kontorsted. Det er utfordrende å etablere tillit, særlig når det gjelder mennesker som har med seg erfaringer fra statlige systemer som ikke har vært tilliten verdig. Samtidig er klientens forklaring ofte det mest sentrale forholdet i saken, og det er viktig å ha tid til å kunne fremskaffe dokumentasjon som kan underbygge denne. En typisk sak vil da inneholde følgende oppgaver og tidsbruk: 1 time til gjennomgang av dokumenter, 2 timer til klientmøte og innhenting av evt. ytterligere dokumentasjon og 2 timer til søknad. Man skal også være oppmerksom på at møter med tolk tar betydelig lengre tid enn møter hvor man ikke har dette behovet. Dette vil gjelde de fleste utlendingssakene. Da har vi ikke medregnet tid til administrativt arbeide som innhenting av dokumenter korrespondanse med klient, innkalling av tolk, søknad om fritt rettsråd osv.

Advokatforeningen ber om at denne stykkprisen heves til 5 timer.

5.1.2 Utvisninger

I saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse (§ 5 annet ledd punkt 1 bokstav a) innvilges det 3 timer, med tillegg av 1 time for klage. Den gjennomsnittlige timebruken er på 4 timer jf. Menon-rapporten.

I saker hvor utreisefristen er oversittet, uttransportertes utlendingen ofte meget raskt, og det blir liten anledning til å snakke med advokaten om hvilke momenter som bør være med i klagen på utvisningsvedtaket. Våre medlemmer erfarer at det kan være vanskelig å få kontakt med utlendingen etter uttransportering, og dersom kontakt opprettes, er det utfordringer knyttet til kommunikasjon og språk over telefon. Muligheten for kontradiksjon og forståelse for vedtaket reduseres dermed betydelig.

I saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse, er praksis at advokaten får et forhåndsvarsel fra politiet. Deretter må det innhentes dokumentasjon, gjennomføres samtale med klienten og tolk må anskaffes. Ulike forhold må også avklares med tolken før samtalene. På bakgrunn av dokumentgjennomgang, samtale med klienten og eventuell innhenting av ytterligere dokumentasjon, skrives en uttalelse. Det er altså tidkrevende prosesser som det svært sjelden er mulig å gjennomføre på kun 3 timer. Rapporteringen fra rettsrad.no viser også at disse sakene gjerne tar rundt 1/3 mer enn maksimal tidsramme, noe som innebærer at advokatene i snitt bruker mer tid enn de får betalt for i disse sakene.

Advokatene rapportere at stykkprisen i dag gir dem for knapp tid til å gjøre det arbeidet som er nødvendig, denne har rettshjelpsutvalget også anbefalt å heve til 5 timer, pluss tre timer for klage.

¹² NOU 2020: 5 «Likhet for loven», s. 235 tabell 29.2

Advokatforeningen mener disse sakene er så vidt uensartede at de knapt egner seg for stykkpris. Vi mener videre at saker om bortvisning ikke kan sammenlignes med saker om utvisning og tilbakekall hva gjelder omfang både faktisk og rettslig. Sistnevnte saker reiser spørsmål om tilknytning til riket og vedtakets forholdsmessighet, beskyttelsesbehov, samt ofte helseanførsler.

Advokatforeningen foreslår et system der utgangspunktet er en grunnstykkpris på tre timer, men med et tillegg på tre timer for hver anførsel knyttet til problemstillinger som går igjen; vurdering av rettigheter etter EMK artikkel 8, vurderinger av rettigheter etter flyktningkonvensjonen/EMK artikkel 3, og helseanførsler. Dette innebærer at komplekse saker vil få dekket tolv pluss tre timer, mens de mer kurante sakene vil bli dekket etter sin art.

5.1.3 Dublin II-saker

Et annet saksforhold der stykkprisen er i tydelig utakt med behovet for tid, er i de såkalte Dublin II-sakene (§5 annet ledd 1c nr. 3). Stykkprisen her er på 2 timer.

I disse sakene skal advokaten blant annet redegjøre for rettssikkerhetssituasjonen i det EU-landet som klienten skal tilbake til. Dette er ofte krevende med omfattende informasjonsinnhenting og -gjennomgang. Her viser også tall fra rettsrad.no at det brukes mer tid enn 2 timer. MENON-rapporten anbefaler også denne stykkprisen hevet til 3 timer. Advokatforeningen mener imidlertid dette er for lavt, da det må gis rom for at advokaten henter inn og gjennomgår dokumentene som utlendingsforvaltningen har i saken, samt eventuell øvrig dokumentasjon, for å sikre at alle relevante argumenter er inntatt. Advokaten må ha tid til å snakke med klienten (med tolk), samt beskrive rettssikkerhetssituasjonen i det aktuelle mottakerlandet.

Stykkprisen må opp på 5 timer, i tråd med Rettshjelpsutvalgets anbefalinger, for at advokatene skal kunne gjøre det arbeidet ordningen forutsetter. I dag kan utlendingsmyndighetene velge å anta at saken er adekvat gjennomgått av advokat, uten at advokaten i realiteten har hatt tid til det som følge av den lave stykkprisen. En typisk Dublin II-sak vil kort oppsummert innbefatte følgende oppgaver og tidsbruk: 1 time til gjennomgang av dokumenter, 1 time til klientmøte, 3 timer til brev med klage (herunder søk i kilder og innhenting av evt. ytterligere dokumentasjon). Her er det vesentlig å merke seg at klage i en dublinsak ikke kan gjøres forsvarlig uten å gå igjennom siste landinfo om situasjonen i mottakerlandet, og om det aktuelle land oppfyller minstekriteriene for mottak av flyktninger, eller om det er fare for videresending til et område hvor vedkommende kan risikere forfølgelse. Det kan også være aktuelt å kartlegge familierelasjoner og legge frem dokumentasjon på tilknytning til riket mv.

5.1.4 Fremmøte i Utlendingsnemnda

Stykkprisen for fremmøte i Utlendingsnemnda (§ 5 andre ledd alle punkter) er i dag 5 timer. Det er et tydelig behov for justering av denne stykkprisen. Dette påpekes også av MENON i deres rapport. Det er kun de aller mest kompliserte sakene som ikke avgjøres av nemndleder alene. Det er derfor helt sentralt at advokaten får tilstrekkelig tid til forberedelse for å yte god rettshjelp. Stykkprisen må heves betydelig for å møte det reelle behovet. Ut fra det statistiske grunnlaget fra tidligere år burde stykkprisen heves til 13 timer.

For øvrig er det grunnlag for å vurdere en annen ordning for stykkpris ved fremmøte i Utlendingsnemnda enn ordningen med fast stykkpris. I likhet med straffesaker og øvrige nemndssaker bør det vurderes å innføre en ordning med medgått tid.

Fremmøte i UNE består ofte av at UNE sender ut innkalling i forkant og ber klient om å svare på spørsmål om språk, identitet mv. Dette er noe advokaten må formidle og svare på. Det krever samtale med klient for å få informasjonen som gjør det mulig å svare på UNEs spørsmål (krysse av på skjemaet og sende tilbake). I andre saker er det i tillegg behov for å innhente og oversende ytterligere dokumentasjon i forkant. Nødvendig saksforberedelse blir ofte over 3 timer. Nemndsmøte tar 5,5 timer i gjennomsnitt (dokumentasjon fra UNE) og nødvendig etterarbeid beløper seg til minst en time til gjennomgang av vedtak og herunder orientering om vedtak. Det er i øvrig UNE som avgjør lengden på møtene.

For alle utlendingssaker er det av stor betydning å ha kunnskap om den enkelte klients kultur, religion og ikke minst landinformasjon. For å kunne bistå den enkelte klient, er dette informasjon som vil være grunnleggende å ha for advokaten. Spesielt dette med landinformasjon er noe som løpende kan endre seg, slik at advokaten vil måtte være oppdatert på dette til enhver tid. Advokatforeningen anbefaler derfor at det innføres medgått tid i disse sakene. Det er dessuten svært få av disse sakene.

5.1.5 Skifteoppgjør

Saker om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfellesskap (§ 5 andre ledd punkt 7 bokstav a), er ofte kjennetegnet ved at klientene er mennesker i dype personlige kriser. Saker om ektefelleskifte er ofte kompliserte, og har en stykkpris på 7 timer.

Bare det å hjelpe klientene med å innhente informasjon og gi dem en helt grunnleggende forklaring av hvordan regelverket fungerer og hva de kan forvente seg, tar gjerne mer tid enn stykkprissatsen tillater.

Det blir raskt for lite tid til å sende brev til motparten, og enda mindre til å komme med tilbud og forhandle om minnelige løsninger. Advokatene rekker ikke å gi tilstrekkelig juridisk bistand til at partene kan komme til enighet, og enkelte saker får dermed en unødvendig runde i domstolene. Adekvat advokathjelp tidlig i slike saker er med på å gi legitimitet til en prosess utenfor domstolene, noe som i praksis er kostnadsreducerende på sikt. På denne måten har ordningen med lav og lite fleksibilitet, som stykkpris resulterer i, en prosessdrivende effekt. Det bør tilrettelegges for tilstrekkelig tid til rettsråd, slik at saken kan løses utenfor domstolen. En typisk sak om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfellesskap består gjerne av 1 time til innhenting av dokumenter, 2 timer til gjennomgang av dokumenter, 2 timer til klientmøte og samtaler med klient, 2 timer til skriftlig korrespondanse med motpart, og 2 timer til forhandlinger om minnelig løsning. Advokatforeningen ber om at satsen her settes til 10 timer.

5.1.6 Oppsigelse

Også i saker som omhandler oppsigelse og avskjedigelse i arbeidsforhold (§ 5 andre ledd punkt 10) viser vår erfaring at den gjeldende stykkprisen på 6 timer er under medgått arbeidstid.

Dette er i al hovedsak kompliserte saker, som også er av omfattende velferdsmessig betydning for den oppsagte part. Det følger av arbeidsmiljøloven § 15-1 at det skal gjennomføres drøftelser mellom arbeidsgiver og arbeidstaker i forkant av en mulig oppsigelse/avskjed. Videre legger arbeidsmiljøloven § 17-3 opp til forhandlinger mellom arbeidsgiver og arbeidstaker etter at oppsigelse/avskjed er et faktum. Drøftelsesmøte og senere forhandlingsmøte kommer i tillegg til gjennomgang av oppsigelsen for sjekk opp mot formkrav, gjennomgang av arbeidskontrakt, sjekk om arbeidstaker er organisert og om tariffavtale er gjort gjeldende, be om skriftlig begrunnelse og gjennomgå den sammen med klient, forhandle med arbeidsgiver om mulige løsninger og gjennomgå eventuell annen dokumentasjon knyttet til oppsigelses/avskjedsgrunnlaget. Sistnevnte kan ofte innebære omfattende e-postkorrespondanse. Loven legger videre opp til at det skal føres protokoll over de anførsler som fremsettes av partene under drøftelser og forhandlinger, og dette arbeidet gjøres ofte i etterkant av at møtene er gjennomført. Videre skal man ha tid til å snakke med klient for å finne ut hva som er den sentrale interessen. Vil vedkommende ha jobben tilbake, eller er det overordnede målet å få til en akseptabel sluttavtale? Slike samtaler krever at man har tid til å snakke med klienten. I tillegg skal man ha tid til å redegjøre for konsekvenser av søksmål, retten til å stå i stilling m.m.

En typisk sak vil ofte se ut som dette: 1,5 time til gjennomgang av dokumenter, 1,5 time til klientmøte og samtaler med klient, 2 timer til skriftlig korrespondanse med motpart og 2 timer til forhandlinger om minnelig løsning. Advokatforeningen ber om at satsen her settes til 7 timer

5.1.7 Barnevernssaker

I barnevernssaker utenom fylkesnemndbehandling (§ 5 tredje ledd) er det stort behov for god dialog mellom foreldre og barnevern. Her gis en stykkpris på 7 timer. I disse sakene er det viktig å få advokat tidlig inn i saken for å skape større forståelse mellom partene. Mange foreldre har stort behov for å få forklart de ulike delene av prosessen. Tiden er imidlertid ofte for knapp til å oppnå en god dialog mellom partene, gi legitimitet til prosessen og danne muligheter for en minnelig løsning med dagens stykkprissats.

Advokatforeningen mener departementet bør legge til rette for at det i større grad brukes samtaleprosesser på tidligere stadium, med økt mulighet for fritt rettsråd i nødvendig omfang. I Menons evalueringsrapport framkommer det at tidsbruken overstiger to ganger dagens stykkpris i hele 28 prosent av tilfellene, og at gjennomsnittlig oppgitt tidsbruk med dagens stykkpris er på 8,3 timer. Dette snittet burde vært høyere. Som Rettshjelpsutvalget påpeker i sin utredning kan tidlig advokatbistand i slike saker virke konfliktdempende og hindre at sakene går videre.

Advokatforeningen ber om at satsen her settes til 8,5 timer.

5.1.8 Personskadeerstatning

Saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger (§ 5 andre ledd punkt 8) er saker der klienten er i en stor personlig krise, hvor advokatens oppgave til dels er å orientere klienten om erstatningssystemet og hva som kan kreves. Det gis en stykkpris på 7 timer. I saker om personskadeerstatning er det ofte nødvendig å innhente og gjennomgå omfattende medisinsk dokumentasjon.

Klargjøring av faktum av betydning for tapsberegning, ved siden av konkret juridisk veiledning, er en komplisert, tidkrevende og omfattende prosess der dagens stykkprisordning ikke dekker faktisk medgått tid. Ved forsørgertap må det beregnes et tap med og uten dødsfall. Ikke bare den ervervsmessige biten er utfordrende og tidkrevende, men her inngår også mye tid til å få fastslått og beregnet de faste utgiftene, f.eks. strømgjeld, telefonregninger, skattekrav mv. Samlet sett består en typisk sak av: 1 time til innhenting av dokumenter, 2,5 timer til gjennomgang av dokumenter, 1,5 timer til klientmøte og samtaler med klient, og 3,5 timer til å utarbeide krav, inkl. beregninger. Stykkprisen for saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger bør settes til 8,5

5.1.9 Unntaksbestemmelsen

Det gis stykkpris på 5 timer for bistand i medhold av rettshjelpsloven § 11 tredje ledd, jf. forskriften § 5 fjerde ledd. Dette er lovens unntaksbestemmelse, hvoretter det kan gis fritt rettsråd i saker som ikke er listet opp i de prioriterte områdene. Unntaksbestemmelsen egner seg ikke for stykkpris. Sakene er svært ulike, og det er umulig å foreta en generell antagelse av hvor lang tid en unntaks-sak tar. Det tilsier at saker etter unntaksbestemmelsen bør honoreres etter medgått tid i den enkelte sak.

Advokaten må søke (som hovedregel på forhånd) for å få innvilget rettsråd i medhold av unntaksbestemmelsen. Saksbehandleren hos Fylkesmannen må sette seg inn i saken for å vurdere om det i det hele tatt skal gis rettsråd i medhold av den strenge unntaksbestemmelsen. Da kan saksbehandleren, på bakgrunn av advokatens søknad, eventuelt samtidig vurdere hvor mange timer som bør gis i den enkelte sak.

5.1.10 Oppsummering

Med utgangspunkt i gjennomgangen anbefaler Advokatforeningen følgende endringer i stykkprisforskriften:

- Stykkprisen i saker om blant annet mindreårige asylsøkere settes til 5 timer
- Stykkprisen i saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse settes til 5+1 time
- Stykkprisen for Dublin II saker settes til 5 timer
- Stykkprisen for personlig fremmøte i Utlendingsnemnda fjernes til fordel for medgått tid
- Stykkprisen for saker om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfellesskap settes til 11 timer
- Stykkprisen for saker om oppsigelse og avskjedigelse settes til 7 timer
- Stykkprisen for barnevernssaker settes til 8,5 timer
- Stykkprisen for saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger settes til 8,5 timer
- Stykkprisen i saker etter unntaksbestemmelsen fjernes og erstattes av medgått tid

5.2 Forslag til endring av stykkpris i straffesaker

5.2.1 Om begrensede anker

Stykkprisforskriften § 7 gir for dårlig rettshjelpsdekning i begrensede anker i lagmannsrettene. I slike saker er det liten eller ingen sammenheng mellom ankeforhandlingens lengde og den tid som går med til normal og forsvarlig forberedelse. I den grad det er en sammenheng, kan den ofte være motsatt – at grundigere forberedelse medfører kortere ankeforhandling.

Etter dagens regler vil en begrenset anke i lagmannsretten regelmessig bli honorert med 6 eller 8 timer (varighet inntil 2 eller 3,5 timer). Dette er saker som krever betydelig rettslig utredningsarbeid i form av rettskildesøk og opplegg av rettslig argumentasjon, så vel som forberedelse av en konsentrert og effektiv saksfremstilling som grunnlag for ankedomstolens vurdering. Sakene har i hovedsak et format som tilsvarer Høyesteretts behandling av straffesaker, og gjennom to-instansordningen er det lagt til grunn at lagmannsrettene skal være den ordinære sisteinstans. Dette forutsetter en kvalitet på saksopplegg og prosedyre på linje med hva som forventes i Høyesterett.

Stykkprisen i Høyesterett for saker av denne type er kr. 55 000 for ankende part, hvilket impliserer en gjennomsnittlig forberedelsestid på om lag 45 timer for en endags ankesak. Dette inkluderer utarbeidelse av faktisk utdrag, rettskildeutredning og utarbeidelse av felles juridisk utdrag, i tillegg til selve de materielle forberedelsene.

I og med at det for begrensede anker i liten grad foreligger noen sammenheng mellom rettsmøtetid og ankens omfang, er det Advokatforeningens oppfatning at disse sakene ikke er egnet for stykkprishonorering.

Alternativt – dersom sakene skal honoreres etter stykkpris – bør det gis en grunngodtgjørelse på 10 timer for ankende part og 5 timer for innanket part i tillegg til den ordinære stykkprisen. En slik endring vil medføre at vesentlig flere begrensede anker vil falle inn under stykkprisforskriften, hvilket vil innebære administrative fordeler for domstolene. Det vil også medføre at det skal vesentlig mer til for å kunne kreve fastsettelse etter medgått tid.

5.2.2 Om utarbeidelse av anke

Dagens sats på 0,5 ganger rettshjelpssatsen i tillegg for utarbeidelse av anke eller støtteskriv (§ 9), bør revurderes. Selv anker som er helt summariske, vil innebære mer enn en halv times arbeid. I de sakene der det er anførsler av vesentlig betydning, tar det betydelig mer enn 30 minutter å utferdige et ankeskriv. I tillegg kommer administrativt arbeid. Advokatforeningen vil her peke på viktigheten av at disse ankene fremmes så gjennomarbeidet som mulig, i og med at sakene er av stor betydning. Det må her legges vekt på at saken som oftest behandles skriftlig i lagmannsretten, ut fra anke og påtegning fra politiet. Stykkprisen for skriving av anke etter § 9 tredje ledd bør derfor økes til to ganger rettshjelpssatsen, med mulighet for honorering etter medgått tid i mer omfattende saker.

5.2.3 Om fengslinger

Flere av våre medlemmer har gitt tilbakemelding om at i saker der det kreves tolk, blir besøkene med klienter som sitter varetekstfengslet ofte kompliserte og tar betydelig lengre tid grunnet de språklige barrierene. Dette er det ikke tatt høyde for i dagens forskrift. Advokatforeningen foreslår derfor at stykkprisforskriften § 9 fjerde ledd økes til hhv. 1,5 og 3 timer per 14-dagersperiode i saker hvor det er nødvendig med tolk.

5.2.4 Oppsummering

Med utgangspunkt i gjennomgangen over anbefaler Advokatforeningen følgende endringer knyttet til straffesaker i stykkprisforskriften:

- Anvendelsesområdet for stykkprisforskriften § 7 avgrenses mot begrensede ankesaker, slik at disse alltid avregnes etter salærforskriften
- Skriving av ankebegrunnelse etter § 9 tredje ledd økes til to ganger rettshjelpssatsen, med mulighet for honorering etter medgått tid i mer omfattende saker.
- Maksimal tid som honoreres for fengselsbesøk etter stykkprisforskriften § 9 fjerde ledd økes med 50 % i sakene hvor det er nødvendig med tolk.

5.3 Endring av innslagspunktet for medgått tid

Mange av stykkprisene gjør det vanskelig å utføre arbeid av tilstrekkelig kvalitet. Dette medfører at mange advokater arbeider mer enn stykkprisen og arbeider gratis.

I dag er det mulig å søke om å få dekket faktisk timeforbruk i saker der samlet timeforbruk overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 50 % i sakførselsaker og 100 % i rettsrådsaker. Det må samtidig sannsynliggjøres at det foreligger særlige omstendigheter ved oppdraget som begrunner en slik timebruk.

Resultatet av dagens ordning, med krav om dobling av det som er grunnlag for stykkprisen, kan virke avskrekkende. Risikoen for at en advokat som har en omfattende portefølje med fri rettshjelpssaker gjennomgående vil ligge over stykkprisen, men under grensen for medgått tid, er svært stor. Resultatet blir da en betydelig underbetaling, noe som kan medføre at advokaten søker seg mot andre private oppdrag, eller mot oppdrag for det offentlige – der betalingen per time er betydelig høyere. Det medfører også en stor usikkerhet for klienten at han eller hun ikke vet hvorvidt alt arbeidet som saken krever, blir dekket av rettshjelpen. Klienten kan således bli avhengig av advokatens velvilje til å jobbe gratis for at ens interesser skal ivaretas. Konkret anbefaler Advokatforeningen at terskelverdien senkes i følgende bestemmelser:

- § 5 femte ledd i stykkprisforskriften bør endres til:
Overstiger faktisk samlet timeforbruk i et rettsråd 25 % av det timeforbruket som er grunnlag for stykkprissatsen, eller er det på et senere tidspunkt behov for ytterligere bistand i samme sak, skal søknad om utvidelse av bevilling til fritt rettsråd sendes fylkesmannen, jf. rettshjelpsforskriften § 3-5.
- Rettshjelpsforskriften § 3-5 bør endres til:
Hvis faktisk samlet timeforbruk i saken overstiger 25 % av fastsatt stykkpris, og timebruken ikke er urimelig, skal fylkesmannen utvide en bevilling til fritt rettsråd. Det samlede salæret skal i så fall fastsettes skjønnsmessig av fylkesmannen etter salærforskriften § 7.
- § 6 andre ledd i stykkprisforskriften bør endres til:
Hvis faktisk samlet timeforbruk i saken overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 25 %, skal søknad om utvidelse av bevilling til fri sakførsel sendes fylkesnemnda/retten, jf. rettshjelpsforskriften § 4-5. For saker som nevnt i første ledd nr. 1 gjelder forskriftens § 11 annet ledd tilsvarende.
- Rettshjelpsforskriften § 4-5 bør endres til:
Hvis faktisk samlet timeforbruk i saken overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 25 %, og timebruken ikke er urimelig, kan den som har kompetanse til å innvilge fri sakførsel etter § 4-1 til § 4-3, utvide en bevilling til fri sakførsel. Det samlede salæret skal i så fall fastsettes skjønnsmessig etter salærforskriften av den rett eller det forvaltningsorgan som har saken til behandling.
- § 11 første ledd i stykkprisforskriften bør endres til:
Hvis faktisk samlet timeforbruk i en sak som betales etter denne forskriftens § 7 - § 10 overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 25 %, og timebruken ikke er urimelig, fastsettes hele salæret etter reglene i salærforskriften.

5.4 Honorering for pålagt kvelds- og helgearbeid

Advokatforeningen har mottatt en rekke tilbakemeldinger fra forsvarsadvokater som stadig oftere blir kontaktet av politiet som setter av tid for planlagte avhør på ettermiddags-/kveldstid og i helger. Dette har en naturlig bakgrunn i at tidspunktene for avhør tilpasses politibetjentens turnus. Forsvarerne har langt på vei vært fleksible og tilpasset seg denne praksisen, men uten at de får samme kompensasjon som politiet nyter godt av. Det er forskjell på arbeid som *planlegges* ettermiddag/kveld, enn arbeid som det ikke er noen mulighet for å gjøre på et annet tidspunkt.

Advokatforeningen ber derfor om at når statlige organer (domstoler eller politi) planlegger avhør og rettsmøter, må rettshjelpssatsen få et prosentvis tillegg etter prinsippet i arbeidsmiljøloven § 10-6 avsnitt (11). Dette medfører at rettshjelpssatsen da økes med 40 % i det omfang det er tale om

nødvendig arbeid utenom normal arbeidstid. Med normal arbeidstid henvises det til tidsrommet allerede spesifisert i salærforskriften §8 første ledd.

6. Konklusjon

Dette notatet har vist at dagens situasjon er uholdbar. For å sikre rettsikkerheten til klienter i straffe- og rettshjelpssaker er en avhengig av at advokater velger å ta saker på rettshjelpssatsen, også etter hvert som deres erfaring øker og de blir mer ettertraktede. Dette er i mindre grad tilfelle i dag. Målet må fortsatt være en bærekraftig rettshjelpssats, og tilstrekkelig med tid i hver sak. Bærekraftig rettshjelpssats er beregnet økt til 1589 kroner i 2023. For å sikre kvaliteten må gapet mellom den faktiske satsen og bærekraftig sats reduseres omgående og forsvinne helt på sikt. Satsen må derfor økes til 1200 kroner snarest, og deretter må en opptrappingsplan iverksettes.

Oppsummert kan Advokatforeningens krav og innspill sammenfattes som følger:

- Rettshjelpssatsen må økes umiddelbart til 1200 kroner, og en opptrappingsplan må igangsettes slik at rettshjelpssatsen på sikt vil nærme seg et bærekraftig nivå.
- Halveringen av reisefraværsgodtgjørelsen må reverseres
- Innslagspunktet for medgått tid i stykkprisordningen bør endres til 25%
- Rettshjelpssatsen må få et tillegg på 40 prosent i tilfeller der statlige organer planlegger avhør og rettsmøter etter normal arbeidstid
- Det må foretas en helhetlig gjennomgang av stykkprisforskriften og de enkelte stykkprisene
- Stykkprisen i saker om blant annet mindreårige asylsøkere settes til 5 timer
- Stykkprisen i saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse settes til 5+1 time
- Stykkprisen for Dublin II saker settes til 5 timer
- Stykkprisen for personlig fremmøte i Utlendingsnemnda fjernes til fordel for medgått tid
- Stykkprisen for saker om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfellesskap settes til 11 timer
- Stykkprisen for saker om oppsigelse og avskjedigelse settes til 7 timer
- Stykkprisen for barnevernssaker settes til 8,5 timer
- Stykkprisen for saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger settes til 8,5 timer
- Stykkprisen i saker etter unntaksbestemmelsen fjernes og erstattes av medgått tid
- Anvendelsesområdet for stykkprisforskriften § 7 avgrenses mot begrensede ankesaker, slik at disse alltid avregnes etter salærforskriften
- Skrivning av ankebegrunnelse etter § 9 tredje ledd økes til to ganger rettshjelpssatsen, med mulighet for honorering etter medgått tid i mer omfattende saker.
- Maksimal tid som honoreres for fengselsbesøk etter stykkprisforskriften § 9 fjerde ledd økes med 50 % i sakene hvor det er nødvendig med tolk.